

Izmaiņas tiesnešu atalgojuma kārtībā neatbilst Satversmei

Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā, kurā vērtētas izmaiņas tiesnešu atalgojuma kārtībā (lieta Nr. 2009-11-01 “Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 17. punkta (2008. gada 14. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam”).

Pieteikuma iesniedzēji – vairāk nekā simts Latvijas tiesneši – uzskata, ka apstrīdētās normas citastarp pārkāpj tiesiskās paļāvības principu, tiesiskās stabilitātes principu un tiesu neatkarības principu.

Tiesa, ņemot vērā jautājuma īpašo raksturu, spriedumā vispirms izvērtēja Satversmes tiesas tiesības izskatīt konkrēto jautājumu. Tiesa secināja, ka, izvērtējot likumu atbilstību Satversmei, Satversmes tiesa nodrošina konstitucionālo taisnīgumu. Ārpus tiesu varas kontroles nevar palikt neviena no tiesību normām vai izpildvaras darbībām, ja tā aizskar kādas personas intereses.

Satversmes tiesa atzina, ka, pieņemot apstrīdētās normas, nav ievērots varas dalīšanas princips. Likumdevējs nav uzklaustījis tiesu varas viedokli, kā arī, ņemot vērā likumprojekta anotācijā un Saeimas Juridiskā biroja atzinumā ietverto norādījumu par iespējamo Satversmes pārkāpumu, nav izvērtējis riskus un negatīvās sekas.

Vērtējot apstrīdēto normu ietekmi uz tiesnešu un tiesas neatkarību, Satversmes tiesa norādīja, ka tiesas un tiesnešu neatkarība nav pašmērķis, bet gan obligāts priekšnosacījums jebkuras personas tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanai. Tiesnešu neatkarība garantē tiesiskuma nosargāšanu sabiedrības un valsts interesēs.

Tiesnešu neatkarība ir saistīta ar vairākām garantijām, piemēram, iecelšanai nepieciešamā kvalifikācija, tiesneša neaizskaramība, finansiālā drošība, tiesu varas faktiskā neatkarība no izpildvaras vai likumdevēja politiskās ietekmes. Visas garantijas ir cieši saistītas, un, ja kaut viena no tām tiek nesamērīgi ierobežota, tiek pārkāpts tiesnešu neatkarības princips un līdz ar to apdraudēta tiesas pamatfunkciju veikšana un cilvēka tiesību un brīvību nodrošināšana. Prasība nodrošināt tiesnesim pienācīgu atalgojumu ir saistīta ne tikai ar tiesneša neatkarības principu, bet arī ar tiesnesim izvirzītajām kvalifikācijas un

kompetences prasībām un noteiktajiem ienākumu gūšanas ierobežojumiem. Likumdevēja lēmums samazināt tiesnešu algas var pakļaut riskam tiesu neatkarību.

Tai pat laikā Satversmes tiesa atzina, ka tiesneši nedzīvo sociālā vakuumā, un arī uz viņiem attiecas valstī pastāvošā konkrētā situācija, lai arī kas to būtu izraisījis – dabas katastrofa, ekonomiskā lejupslīde, valdības darbība vai bezdarbība, vai bezatbildīgi lēmumi. Tādēļ aizliegums samazināt tiesnešu atalgojumu nevar būt absolūts.

Satversmes tiesa norādīja kritērijus, kas jāievēro, samazinot tiesnešu atalgojumu, proti, tiesnešu atlīdzību samazināt ir iespējams vienīgi ar likumu īpašos izņēmuma gadījumos un īslaicīgi – tikmēr, kamēr valsts finansiālais un ekonomiskais stāvoklis ir sevišķi smags. Turklāt, ievērojot varas dalīšanas principu, ir nepieciešams uzklaut un respektēt tiesu varas viedokli, savukārt, ja tiesu varas viedoklis netiek ņemts vērā vai tiek ņemts vērā daļēji, šāda rīcība ir jāpamato.

Tiesa atzina, ka apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis, proti, sabiedrības labklājības nodrošināšana. Ekonomiskās lejupslīdes apstākļos finanšu līdzekļu trūkuma dēļ ir attaisnojams likumdevēja lēmums tiesnešu darba samaksu samazināt vienlaikus ar pārējo publiskajā sektorā strādājošo algām.

Taču tiesnešu darba samaksas sistēma Latvijā ir izstrādāta tā, lai maksimāli izvairītos no nepieciešamības to grozīt. Tiesnešu amatalgas apjoms atspoguļo valstī vērojamās tendences atalgojuma jomā. Ekonomiskā uzplaukuma laikā, kad valstī palielinās vidējā alga, palielinās arī tiesnešu darba samaksa un tādējādi saglabājas viņu atalgojuma patiesā vērtība. Savukārt ekonomiskās lejupslīdes apstākļos tiesnešu darba samaksa samazinās automātiski. Līdz ar to nebūtu taisnīgi pieļaut tiesnešu darba samaksas atkārtotu samazinājumu – gan vienlaicīgu ar citās valsts institūcijās strādājošo darba samaksas samazinājumu, gan arī pamatojoties uz valstī strādājošo vidējās mēneša bruto darba samaksas samazinājumu. Var atzīt, ka automātiskais atalgojuma samazinājums sistēmas specifikas dēļ notiek ar zināmu laika nobīdi, taču arī algu paaugstinājumam ir tāda pati laika nobīde.

Satversmes tiesa arī atzina, ka, ar apstrīdētajām normām nosakot tiesnešu algu samazinājumu, nav ievērots solidaritātes princips.

Apstrīdētās normas tiesnešu darba samaksu 2009. gadā pēc būtības noteica nevis 2008. gada, bet gan 2007. gada līmenī, tātad faktiski to samazināja.

Toties Saeimas deputātiem un Ministru kabineta locekļiem 2008. gadā amatalgas tika pārrēķinātas. Valsts pārvaldes augstāko ierēdņu amatalgas 2008. gadā palielinājās par 17 līdz 19 procentiem, bet neatkarīgo iestāžu vadītāju amatalgas – par 20 procentiem. Savukārt ministriju juridisko departamentu vadītāju vidējā mēneša amatalga 2009. gada pirmajos sešos mēnešos bija par 6,4 procentiem lielāka nekā 2008. gada vidējā amatalga, bet ministriju valsts sekretāriem mēneša amatalga palielinājusies par 3,4 procentiem. Atsevišķās ministrijās valsts sekretāru mēneša amatalga tika palielināta pat 2009. gada aprīlī, piemēram, Finanšu ministrijā par 35 procentiem un Veselības ministrijā par 30 procentiem. Atsevišķu valsts pārvaldes iestāžu amatpersonu atalgojums 2007. un 2008. gadā bija pat 5,5 reizes lielāks nekā tiesneša atalgojums un pat 10 reizes lielāks nekā zemesgrāmatu nodaļas tiesneša atalgojums.

Tādējādi Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmei. Taču tiesa ņēma vērā, ka sprieduma tūlītēja izpilde varētu nelabvēlīgi ietekmēt valsts budžetu. Vēl nelabvēlīgākas sekas radītu apstrīdēto normu atcelšana no to spēkā stāšanās dienas, proti, 2009. gada 1. janvāra. Tādēļ, izvērtējot lietas apstākļus, tiesa noteica, ka apstrīdētās normas zaudē spēku no 2011. gada 1. janvāra.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams. Tas stāsies spēkā dienā, kad tiks publicēts laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”. Sprieduma teksts ir pieejams arī Satversmes tiesas mājas lapā: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv
67210274